

9 7714061922005

Ilvese Aapo püüd kiilt vii pääl hoita

Kae lk 2

Presidendi käest avvomärgi saanu Rüga Pille ja Lauri Varju

Kae lk 3

Kuis üleslõvvet sõrmus rõõmu ja ka murõht tekk

Kae lk 4

PETERSONI UKU PILD

Plumanni Kaja-Riina ja Uguri Kadri ummi juttõga üles astman.

Võrokõsõ saiva Jutuprõmmul võidu. 10. radokuul oll' Tarton Vilde ja Vine lokaalin Eesti Rahvakultuuri Keskusõ ja TarSlämmi kuuntüün sündünü Jutu-prõmm. Maakeeli tähendäs tuu, et püüne pääl kõnõldas ummi jutussit ja inemise, kiä saalin istva, saava kõnõlõjilõ punktõ anda. Ku kõnõlõja om lõpõ-tanu, tulõ nelä sekondi joosul uma numbri üles nõsta. Ja ku esinemise aol kullõjalõ midägi väega miildüs, sös või sõrmiga nippi laskõ.

Tartlaisilõ om TarSlämmi tunnõt ku lava pääl luulõ lugõmisõ võigõlus. Võro-kõsõ ja Uma Lehe lugõja tiidvã TarSlämmi Kuslapuu Kaisa perrã, kiä tull 2019. aastagal Eesti Luulõprõmmu meistris ja kõnõl' tuust lehelugõjilõ kah. A seokõrd oll' kokko kutsudu jutussidõ kõnõlõja. Kõnõlda võidsõ ütškõik määnest luku, pääasi, et tuu es olnu koskilt maaha kirotõt ja es olnu pikemb ku kolm minotit. Keelet oll' pruuki ka kostüüme vai rekvisiite.

Hinnãst oll' üles andnu ütessã inemist ja seltskund oll' peris kirriv. Oli säändsit, kiä kaiva nutitefonist vai raamatust kõik aig perrã, miã edesi tulõ, a oll' inemiisi, kiä oll' uma teksti kokko pandnu pistüjalatiatri põhimõtõga: vaihtõpãäl om hallõ, a sõs kãändãs tuu hallõ ilmiõpmalda nalalidsõs ja pãã-le taad naatas jälki tuu hallõ jutuga pããle.

Ja sõs olliva sääli viil ummamuudu inemise – võrokõsõ! Ma paku, et nãil olõ-s Luulõprõmmul kãüjã harinõmist, a nãil oll' võro kiil, andsagu jutu elost hindãst ja tävveste ausa lavalinõ olõminõ. Uguri Kadri kõnõl' juttõ tãdi Sen-nist ja tãütse lava uma kimmã ja ausa meelega – tuud hinnatas tiatrikunstin väega korgõlt. Plumanni Kaja-Riina kõnõl' üte ullimuudu nalalidsõ jutu tuust, kuis tã liinibussin viitse ja kuis poiskõsõ timmã tuu pããle himolidsõs vana-mehes peivã. Kaja-Riina oll' ka püüne pääl nigu nãütlejã – elli ja mõistsõ põnovust tekütã.

Mõlõmba võrokõsõ hinde oll' korgõ: kai ümbretsõõri, et inemise nõstiva numbrit 9.8, 9.6 jne. Edimãne kotus lãts Uguri Kadriõ ja tõõnõ Plumanni Kaja-Riinalõ. Mõlõmba saiva lõppvuuru, miã tulõ kevãjã, 14. lehekuu pããväl kirãndüspido Prima Vista aol, ku sorditas vãllã kõgõ parõmp prõmjã. Tarto kõgõ parõmp prõmjã lãtt edesi Eesti vuuru ja säält uut edesi jo Õuruupa. Pallo õnnõ ja oodami jo lava pããle!

KÄBINA HELENA

Lauluesã ümãrigu tähtpãävã

RAHMANI JAN

Timahava suvõl tulõ kats ümã-rikku tähtpãivã, miã omma kõõdedü 44 aastakka Võro liinatohtrõn tüütãnu rahva-eeposõ autori Kreutzwaldiga. Põimukuu lõpun saa 100 aastakka Kreutzwaldi mãlehtüs-samba pistüpandmisõst, piimãkuu lõpun 85 aastakka Fr. R. Kreutzwaldi memoriaal-muusõumi vallalõtegemisest.

Kreutzwaldi memoriaalmuusõumi juhataja Hollo Aimi ütles, et seo muusõum sündü keerolidsõl aol. Pããle oll' naanu sõda, üise pommitõdi raudtiijaama, nii et pallo es julgugi muusõumi vallalõtegemisele tulla. A vallalõ muusõum 28. piimãkuul 1941 siski tetti.

85 aasta joosul om muusõu-min olnu neli püsivãllãpanõ-kit, noist kõigist om plaanin juubõlipããväl kõnõlda. Plaan om kõnõlda joba järgmãdsest vãllãpanõkist kah. «Ma esi olõ kõgõ inãmb huvitõt tuust viiendãst vãllãpanõkist, midã nuur aoluulanõ nakkas kujon-dama – mis timã ettekujotusõn tan võisi olla. Tuu om nii-üteldã tulõvigu ettekujotus,» seletãs Hollo Aimi ja kuts kõi-ki 28. piimãkuul muusõumihe sünnpãivã tähistãmã.

RAHMANI JANI PILT

Kreutzwaldi muusõumi juhataja Hollo Aimi sai presidendi avvomãrgi kãtte 19. radokuul 2026 Võrol Kreutzwaldi mãlehtüssamba man.

Suvõ lõpun, 29. põimukuu sa 100 aastakka Kreutzwaldi mãlehtüssamba vallalõtege-misest Tamula järve veeren pargin. «Seo sammas om võro-laisi puult väega umas võet, selle et kolm õigõt asja omma kokko sadanu: seo sammas om pistü pant õigõlõ inemi-sele – Kreutzwaldiõ; õigõhe kotusõhõ – Tamula viirde, kon

tãllegi miildü olla, kãvvü ja võioilla istu; ja õigidõ inemiisi puult,» kõnõlõs Hollo Aimi. Õigidõ inemiisi all mõtlõs tã Kreutzwaldi Mãlestuse Jããd-vustamise Seltsi iinotsan kooli-oppaja Tedre Jakobiga. «Tedrel oll' kats tsihti: Kreutzwaldiõ mãlehtüssammas ja timã elo-majja muusõum,» seletãs Hollo Aimi. Tã pidã tähtsãs tuud kah,

et pããlt Lauluesã mãlehtüse hoitmisõ om muusõum luud võrokõisilõ üldkultuurilidsõs tarvitusõs.

Hollo Aimi esi om Kreutz-waldi muusõmin tüütãnu sama pikãlt, ku Kreutzwald Võrol liinaarst oll' – 44 aastakka. Aimi om üts noist 203 inemi-sest, kedã president timahava avvomãrgiga tunnust.

VIGURINÕ VÄRK

Vana-Võromaa
kãsitüükonkurss
2026

26.02-
30.04.2026

Uuri perrã: ideekoda.ee

[/vanavoromaahandycraft/](https://vanavoromaahandycraft/)
5541999

Vahtsõnõ võru keele klubi Ta'na Võru seltsin

MÜÜRSEPÄ KÜLLI

Ta'na Võru seltsil om 12. radokuu pããvãst võru keele klubi lõugahusõga «Kõnõlõmi uman keelen». Klubi kokko-tulõgi põhjus oll', et Orioni Jana tubliõ vidãmisel tüütã-nü võru keele kohvitarõ pidi minemã raamadukogu re-mondil perãst pikãle pausilõ.

Edimãne istmine Sakala 14 majan oll' tävveste aoluulinõ. Üte lavva takan oll' seldsi kõgõ pikãaolidsõmb liigõ Sirgu Jaak Lemmik ja kõgõ vaht-sõmb-noorõmb liigõ, GAGi gümnasist Olevi Richard.

Viimãte nimmat nuurmiis tãütse seltsi tulõgi avaldusõ tsihiga olla võru keele kesk-kunnan ja oppi võru kiilt, kuna tã juurõ omma Rõugõ kandin. Vãhã tuust, tã om kutsut tima-havatsõlõ presidendi vastavõt-ülõ kah ja tãl om kimmãs plaan minnã sinnã Võrumaa rahva-rõividõga. Vãhã tuust, tã tege parhilla esi noid rahvarõivit! Vãhã tuust, tã kãu rahvatandsu-trennin Sõprusõ rühmãn kah. Kiã julgõs no üldã, et kõik

SELISE HELIPILT

Ütidse naarunãolidsõ pildi pããl omma (kuralt): Kevvãi Anita, Aarsalu Eha, Metsalliku Eva, Sirgu Jaak, Plumanni Kaja-Riina, Olevi Richard ja Mürsepã Külli.

noorõ omma hukan?

Uma keele kõnõlõmisõ tsõõ-rin saiva nã tutvãs mi juhatusõ liikmõ ja üte kõgõ tublimba nãputüütsõõri liikmõ Metsalli-ku Evaga. Võrumaa rahvarõiva olli ütites teemas. Eval oll' raamatit kah ütẽn, mis Richardilõ suurt huvvi paksõva.

Sirgu Jaak kõnõl' umast

koolitiist Võrun, sõaast ja ka aoluust, ku Võru oll' Eesti Vabariigi pããlin. Oll' põnnõv ja targõmbas tekev kullõlda, selle et kiãki meist ei olõ noid aigõ uma silmãga nãnnü. Jaa-gul om aastit üle 90. Tã om hãã ja selge jutuga ja tãl om, millest kõnõlda.

Sis võtsõ jutulanga üle mi

seldsi kultuuriministri Plu-manni Kaja-Riina. Saimi kuul-da tã huvitavit elujuhtumiisi ja kuis tã Tartun Jutuprõmmulõ «sisse sãttõ» ja edesi tõistõ vuurugi sai.

Mürsepã Külli kõnõl' kokko-saamisõst kirãnik Jaaksi Pireti-ga ja tutvusf timã avvuhinnatut raamatut «Taeva tütred».

Kõik naa hää inemise

Täämbädsen lehen om hulga juttu noist, kiä vabariigi aasta-päävä aigu tunnustust omma saanu. Tunnustus om kinä asi, tege häädmiiilt ja and kimmüst, et midägi om õigölõ tett.

A ummõhtõ lätt mu mõtõ noidõ inemiisi pääle, kiä arvada ilmangi uman elon korõmbat tunnustust ei saa, kuigi tegevä umma tüüd väega häste. Mõtlõmi kasvai autoparandajidõ pääle. Maal saa-i ellä, ku sul olõ-i tüükõrran autot. Ku massinaga midägi juhtus, om stress suur ja massin tulõ remonti viiä. Ja sääl om kiäki, kiä tutt massina jäl tüüle panda, ja elo saa edesi minnä. Säändsit inemiisi om tõisi elovaldkundõ pääl kah hulga.

Tihtipääle omma nuu inemise, kiä egä päiv midägi periselt är tegevä, är käkidü noidõ sälä taadõ, kinkal jutt parõmbalõ juusk. Nii ei jõvva näile ilmangi noidõ teno, kink jaos nä midägi hääd är omma tennü. A võinu jo jõuda, vai mis?

RAHMANI JAN
Uma Lehe päätoimõndaja

UMĀ LEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja:

Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja:

Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja:

Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja:

Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: AS Õhtuleht Kirjastus, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kirānik LUMISTE KATI and värskit mõttit, kuimuudu egäpääväello vaeldust lõudä, ja märgotas tuust, miä parasjago süäme pääl.

Nostalgia

Olõ jõudnu säändssehe ikkä, kon mullõ tunnus, et kõgõ ägedämb ja vägevämb om mu elon joba olnu. Kae igätsüsega innembi olnut aigu, tuu tähendäs tunnõ nostalgiat. Kae kõrrast tihhembäle vannu pilte ja tulõta olnut miilde. Esiki und näten tunnõ makõthallu.

Nostalgia om esieräline mitmõ kihiga tunnõ – kõrraga lämme ja vallus, trüüstvä ja rahulda. Sõna esi om peri kreeka keelest: *nostos* tähendäs kodo-tulõkit ja *algos* vallu. Seoga om nostalgia õkva ku igätsüs kodo perrä – mitte õnnõ füüsilidse paiga, a ka ao, inemiisi ja esihindä varatsõmba variandis perrä. Seo om tunnõ, miä kõüt meid minevikuga ja avitas olõ-valõ aolõ mõtõt anda.

Tihtipääle herätäse makõ-halu väiku aša: latsõpõlvõ lõhna, vana laul, tutvva maik vai pilt. Neo hetke võiva meid kõrraga viiä tagasi aigu, ku maailm tundu lihtsämb ja kimmämb. A nostalgia olõ-i minevä ao täpne peegeldüs. Mi ei mälehtä kõkkõ nii, nigu tuu periselt olõ – innembi nührütämi terävä veere ja hoiami alalõ tundõjüvä. Olnu aig muutus mi mälehtämisen pehmembäs, mõnikõrd esiki üleardo ilosas.

Nostalgiad om tähtsä osa hindätiidmise kujonõmisõ man. Mi mälehtüse avitasõ meil arvo saia, kiä mi olõmi ja kost tulõmi. Ku tulõtami miil-

de latsõpõlvõ suvvi, kooliaigu vai edimäidsi sõpru, kinnistämi umma eloluku. Nii ehitäs nostalgia silla minevä ja parhillsõdõ ao vaihõlõ ja and elolõ kakkõmalda tundõ. Mälehtüisildä olnu mi hindätiidmine nigu katskinõ lugu. Saman või nostalgia takistusõs kah saia. Ku inemine eläs üleardo pallo olnun aon, või tä kaota võimu tähele panda olõva ao võimalui. Ilosas mõtõldu mälehtüse võiva panda tundma, et kõgõ parõmb aig om läbi. Sääne mõtõviis või edenemisele pidurit panda ja inemise hoi-matsõs muuta. Tuuperäst om tähtsä tasakaal – hoita meelen, a mitte kinni jäiä.

Täämbädsen ilman, kon muutusõ käävä kipõstõ, või nostalgia pakku kimmüs-tunnõt. Digiag tuu meile kõgõ vahtsit stiile, muudõ ja tehnoloogiit. Säändsens keskkunnan või minevik paistu kimmämb ja selgemb. Tuuperäst omma-ki retrohõnguga mooduvalu, vana telesafa ja klassikalinõ muusiga jäl popi – neo pakva ärtundmist ja tundõlist kõüdüst.

Nostalgia om loomulik ja tarvilinõ osa inemisekogõmusõst. Seo avitas meil arvo saia umist juurist, pitä tähtsäs kogõmuisi ja luvva tähendüst. Tähtsä om siski mitte ellä õnnõ mälehtüis, a tarvita noid ku inspiratsioononi tulõvigu luumisõs. Nii ei olõ nostalgia mitte õnnõ igätsüs tollõ perrä, miä olõ, a ka jõud, miä juht meid edesi.

Ilvese Aapo: püvvä eesti ja võro kiilt vii pääl hoita

Räpinä mehe Ilvese Aapo jala-jälg kultuurin om nii sükäv, et sinnä astmisõs tulõ vähembäلت kalameheseerigu jalga säädi. Uuri Aapo käest timä täämbäidsi tegemiisi kotsilõ.

Olõ hää, tulõta miilde tuud Hermann Julius Schmalzi asja. Kas oll' niimuudu, et timä tekk esi hindäle avvoraha ja säädse rõnda?

Timä oll' praktilidsõ meele-ga inemine jah. Tunnustust oll' vaia, a kiäki ordenit andma es tüki, no tull' eis tetä. Sa liigutat violimängoga pilvi, kirotat hitte ja raamatit, märgütat maailmaraha vällä, a kitmist kostki tulõ-õi joht! Tõösõ maailmasõa aol Räpinäh laatsaretih olnu Saksa soldani anni tälle Hitleri kotka. Jo näil oll' ikäv, a no vähembäلت midägi.

Sul säänest murõt ei olõ, sait uma avvoraha Eesti presidendi käest. Kuis kommõn-teerit?

Presidendil olõ-õi eloh aigu tarõst tarrõ kõmpi ja otsi, kinkalõ avvoraha tsusada, sammamuudu vaival't timä kantselei rahvastiguregistri pääl ruletti mäng. Kiäki piät sinno tuu tenomärgi saamisõlõ esitämä ja selletüs piät umba kimmäs olõma. Ja ku president samma miilt om, sõs tä kirotas ala ja and märgi kätte. Schmalzi muudu ümbre patsiiri tuuga ei passi, sjood tähekeist või rõnnah kanda inne sõs,

PILT PASTAKU KARMO VIDEOST

Ilvese Aapo rüük «Agraarpungi» ülesvõtmisõ aigu kidramulgust sisse, et kimmäle iks hää punk saanu.

ku om riiklik tseremoonia vai vastavõtt.

Om üts tsillõkõ karvanõ latsiraamadutegeläne, kiä tahtsõ kah avvorahha saia, a tiidse inne kolmõ sorti ordenit – vaprusõ iist, tüü iist ja uppuja pästmise iist. Tuud perämäst tä arvas, et saa-i. No ma kah hindä mälehtämise perrä üt-tegi uppujat pästnü olõ-i, a võro ja eesti kiilt õks püvvä vii pääl

hoita. Vast taah tuu avvoraha-ga määnekine kõüdüs om.

Kuis tetä häid laulusõnno (sõbra jaos küsü)?

Kõgõpäält võinu andekas olla, a tuust väega kavvas ei jakku, edesi piät metoodilidsõs nakkama. Kiil, rütm, helü, lauldavusõ mugavus! Kõgõ märgõtama, mis tuul alal Ees-tih ja maailmah sünnüs, ja

Tõsõ karmanihe vahtmisõst olõ-i mäenestki kassu

Vanastõ oll' ütölüs, et ku esi mõistat ellä, olõ-i vaia tõsõ karmanihe kaia. Ja nii ollegi. Ku esi ollit tüütegijä ja saisit katõ jalaga maa pääl, sait egäst rasõhusõst jako.

Ku ma umal aol tüüle lätsi, olle mu palk 62 ruublit ja 50 kopkast. Es olõ kõgõ suurõmb. A tuu iist sai rõiva sälgä ja kuu aigu süvvä ja jäi viil üle-gi teno madalilõ hindulõ. Leevä-päts olle 14 kopkast, saiapäts 12 kopkast, elektri olle 2 kop-kast kilovatt ja muu teenüse olli kah odava.

A proovi sa prõlla midä nii odavahe saia. Puuti läät, sis alla kolmõ euro nigu ei saaki inämb midägi. Leib om viil puultõist eurot ja sai pia sama pallo. Sis massa ei imes panda, et inemise nakkasõ poo-dist vargilõ.

Noid vargit om kah mitund sorti. Üte omma põ nõvusõ otsja. Nä tahtva hinnäst proo-vilõ panda, kas saa nii võtta, et tähele ei panda. Näil teküs himo võtta, kas asja vaia lätt vai ei. Tuu ollõv sääne haigus nigu kleptomaania. Tõist sorti varga omma napsutaja. Säändse, kes käävä alkoholi võtman. Inämbäلت jaolt iks hindä jaos. Mõni varastas tuujaos kah, et edesi müvvä. Ja kõgõ väikum-ba varga omma nuu, kes eläse allpuul vaesusõ piiri ja kellel ei jakku inämb sõõgi jaos rahha.

Ma ei saa arvo, kuis nuu var-ga nii ulli umma, egäl puul jo kaamõrast kaias su tegemiisi.

Mu kadonu sõbranna kõnõl ütškõrd, kuis tä oll' puuti län-nü, et latsilõ viinamarju osta. A tahtsõ teedä, kas mafa omma makõ. Võtsõ suurõst kastist üte mafa ja tsusaš suuhtõ.

URMI AILI, pensionär

Seeni kooni tä toda marja viil maitsõ ja märgõf, kas osta vai ei, oll' turvamiis kah õkvalt ko-hal. Naaš tedä näägutama kõva helüga, nii et kõik poodi rahvas tulnu kokko tedä ku suurt varast kaema.

Prõlla eläs pallo inemiisi vaesusõn, a ega kõik tuuperäst viil vargilõ ei lää.

Ütskõrd vaidli üte sugulasõga, kes ütelf, et täl om nii kadõ miil, ku riigimehe ja muu ülembä saava 2000–10 000 eu-rot palka ütlen kuun. Tä esi saa alla 700 euro pensionni. Ma sis seleti tälle, et tuust kadõhu-sõst ei olõ midägi kassu, tuu om inne uma tervüse tsurk-minõ. Parõmb mõtõlgu, kuis uma väiku rahaga toimõ tulla. Ma esi saa kül päält 700, a ma olõ rohkõmb tüül kah käünü. Kuigi massu omma suurõ, tulõ ma uma rahaga toimõ, ku kokkohoitvalõ majanda. Mui-doki om mul aiamaa, kost saa sõõgipoolist, nii et ei piä talvõl

poodist kardokit ja hoidussit ostma. A tuujaos, et keldrin midägi olõssi, tulõ tüüd kah tetä. Ma kül ei olõ tõisi raha pääle kadõ ja ei vahi näide karmanihe, midä nä ostva.

Vastust kandva tüü omgi kallis. Esi istut koton ja kannat õnnõ hindä iist vastust. Riigi-mehe piät iks kõik aig mõtlõma terve riigi häti pääle.

Om mitund muudu vaesust

Õga naa vaesusõ astmõ omma kah mitund muudu ja esimuu-du om tuu kah, kuis näideni jõudas. Kimmähe eläse abso-luutsõn vaesusõn kusti. Näil ei olõ umma elämist ja rahha. A suur osa näist ei lää vargilõ. Tollõ asõmõl korjasõ taarat vai kerjase. Palfodõlõ om riik paknu elämist sotsiaalmajan, a nä ei taha. Parõmb om uma-ette ku tõisi umasugutsidõga kuun.

Ma ei olõ kül kusti ja vast ei saa kah tuus, a ma saa näist

pallo tarku raamatit ostma ja lugõma – keeletiidüst, folkloori, luulõt.

Olõ kuuldu, et avitat parhil-la ansamblil Veriora Raudvara tetä vahtsõt variantsi laulust «Agraarpunk» Ruitlasõ kuulsidõ sõnno pääle. Kas tuu om nii ja midä om uuta?

Om muidoki, võrokiilset punki saa-i kunagi liiga pallo! Tuu Ruitlasõ geniaalnõ hitt ilmu joba 21 aasta iist raamadu «Viie pääle» tagomadsõ kaase küleh olnu CD pääl ja ildamba tekk Lindali Kalev tuust koori-laulu.

Tuu tähendäs, et kõgõpäält oll' taa viie mehe lämafolk ja sõs koorilaul, a Veriora Raudvara esitüseh om taa edimäst kõrda periselt kah punk, ja umba kimmäs.

Veriora om vana sovhoosi-külä ja kõik inemise kõnõlõsõ tah võro kiilt, tuuperäst om sjoo pala sääl punkmisõs umbõlõ paras. Ma õkvalt mänge veedü kitra manu ja rüükse sõs viil mikri asõmõl kidramulgust sisse, et ilosahe jällemb olõs. Tuust saa väega hää punk!

Midä viil vahtsõmpa?

Säe kokko ütte kirivät jutu-raamatut, koh om kah peris mito tävveste võrokiilset luku ja paarih om uma kiil eesti keelega kõrvu. Keväjäs saa valmis, suuvkõ huugu!

Küsse RAHMANI JAN

eski arvo. Ma ka ei kujuta-si ette, et piässi umast kotost kohegi muialõ minemä. Ku tervüs nii halväs lätt, et üt-sindä inämb toimõ ei saa, sis tulõ muidoki viimätsen hädän vannokotto minnä. A sinnä saamisõs omma kah pikä järe-kõrra, selle et kotus saa priis õnnõ tõsõ vanakõsõ ärkuulmi-sõ arvõlt.

Vaesusõn eläs pallo pensio-nääre ja latsiga perrit, kellel kehvemb sissetulõk.

Ku latsõ omma väiku, sis harilikult om imä koton ja tä ainumanõ sissetulõk om riigi tugi latsi päält. Säänest väi-keist summat saa ei toetusõs nimmada. Esä käü tüül, a ku om viil eloasõ kah lainu pääle võet ja uma massu massa, sis jääs sõõgi pääle väega veidü perrä. Kuu edimäne puul saa viil normaalsõlt süvvä, a tõnõ puul loet sente vai viit taarat, ku om. Ja järgmäne kuu ja järgmäne läävä saman tem-pon edesi ja luutust parõm-balõ elolõ ei paistu koskilt. A elämä piät. Latsõ tahtva üles-kasvatamist.

Ku nuristas, mille naasõ inämb sünnütä ei taha, sis vastus om silmäga nätä. Sääne kimmüseldä olõk. Pia ei jõvva inämb ütski nuur pere ilma lainulda hindäle elämist osta. Võlgu ostõn jäätki noid panku orjama.

Ku ma nuur olli, osti hindä-le umateenidü raha iist korti-na ja es piä kellegi käest laina-ma. Hinna olli mõistligu ja elo oll' otav.

Ma olõ uma elo teno ummi-lõ tüütegijile kässile iks nii är elänü, et es vahi ma inne ega prõlla kah kellegi karmanihe.

Avvomärgi saaja Rüga Pille

Pille tuli umal aol Peri kuuli luodusainidõ oppajas. Sai kümme aastakka olla Vilde kolhoosin sekretär-asaõiondaja kah. Parhilla ammõtit naas Pille pidämä vabariigi vahtsõst esisaismisõ aigu. Tuukõrra oll' asotusõl viil miildisä nimi, a muudõti joba katõ kuu peräst ümbre politseis. Asotust om kutsut nii passilavvas ku kodakondsusammõtis, parhilla sis om politsei- ja piirivalvõ-ammõt (PPA). Ammõdinemõtõs om olnu inspektri ja spetsiaalst, parhilla om kundõtiinjä.

Küsse Pille käest, kas tä mõist arvada, kuis timä avvomärgi saajas valiti. Pille tiidse, et tüüseldsilidse tahtsõ tedä inne politseiammõdi aastapäivä esitä prefekti ja päädirektri tenokirä saamisõs, a Kagu politseijaoskunna juht oll' toda miilt, et ku joba esitä, sis presidendi avvomärgi saamisõs. Ja nii taa läts.

Uhkõ uudis jätsse Pille sõnolda ja pandsõ silmä vett juuskma. Kõrraga olli telehvõn ja puutri õnnõsuuvõst umbõn. Edimädsõ õnnõsuuvja olli PPA kommunikatsioonispetsiaalst ja Lõuna-Eesti Postimehe aokiränik. Ku edimäne hiitumine

müüdä sai, oll' süämen iks hää lämme tenotunnõ külh, tunnisf märgisaaja. Ammõdivele ütli, et ku Pille tuud väärt es olnu, no kiä sis viil.

Küsümise pääle, kas nii korgõ kittüs pand edespõte suurõmbat vastutust tundma, kostsõ Pille lihtsähe: «Ma olõ-i kunagi tennü midägi tuu mõtõga, et piä nüüt hääskitet saama. Mu jaos om tähtsä, et ma esi jää rahulõ tuuga, mis ma tii ja kuis ma tii.»

Pille om olnu priitahtlik tugõja. Sääi sai tä nätä, minka piät toimõ saama inemine, kiä om elo hambarattidõ vaihõlõ jäänu. Parhilla om Pille Ohvriabi priitahtliidsi hulgan. Timä kohus om tukõ noid, kiä omma vägivaldä tunda saanu.

Pille pidä tähtsäs, et ilm mi ümbre olõs egä päiv veidükese parõmb, ja tuu hääs saa egä inemine ütten avita. «Kõik nakkas iks hindäst pääle. Ma ei olõ harinu, et kiäki mino iist midägi är tege. Uma elo piät iks esi elämä ja jõudupite tõisi kah avitama. Näe, avita, ja lüü ütten! Tunnõ rõõmu tuust, mis on parhilla, är ikku takan tuud, mis lännü.»

ÕKVA MARGIT

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Liivamets

Seod nimme kand Eestin 17 inemist. Kõik nä omma uma nime saanu üttest paigast, Karula mõisa Lajassaarõ talust. A huvitav om tuu, et alostusõn kirutõdi tuud nimme ü-ga kõikin dokumenten: *Liewamütz* 1826. aastaga hingelugõmisõn, *Liivamüts* Karula kerigu meeterikan 1826. aastagast pääle ja ka Karula personaalraamatun 1837. aastagast pääle.

Nime saaja olli Lajassaarõ Juki Ott uma perrega ja timä lell Tätä Ott kuun Juki poja Tätä Kaarli perrega. Tätä Kaarlit olli õnnõ tütre ja sääi talun pantu nimi edesi es lää.

Nimi püssü kujul *Liivamüts* õigõ kavva, ka õigõusku lännüil perreliikmil kirutõdi tuud iks edesi *Ливамюць*. Nimme kääneti dokumenten *Liivamütsi*. Sõski nakas Kaagjärve valda kolinul perrel olõma säälsin paprin nimi *Liivamets*. Levissi topõltnimi Liivamets (Liivamüts). Oll' ka üts nimeparandus eestistämisel, kon muudõti är topõltnimi Liivamets (Liiva-

müts) ja perrä jäi õnnõ Liivamets.

Arvada või, et liivast es tetä mütsü ka 200 aastakka tagasi Karulan. Küll või kahtlusta, et nime *Liivamüts pandsõ edimäst kõrda kirja mõisakirutaja, kiä tekk tuud suvalidsõlt. Kuigi hingelugõmisõn 1826 omma nimekuju *Mõtsluik, Möttus* ja *Sõnna*, kon õ-d om märgit õ-ga, paistus, et siin nimen om õ-d märgit ü-ga.

Karula opõtaja Meyer olõ-i taad nimme olulidsõlt parandanu. Ju sõs tällegi tundu, et Liivamüts om peris ontlik väarnimi. Küll omma nime peränpoolõ är parandanu timä kandja esi, a sõs joba eestikiilses.

Lajassaarõ ütele suladsõperrele panti nimi *Kiivilinne* (Kiviline), miä lätt kokku alalõ püsünü kotussõnimega talu maa pääl – Kivistü. Kivistüst kõnõldi hullõ juttõ: sääi ollõv kuuldu ilda õdagu lamba määgmist ja nättü juuskman nilõnuid lambõid (nahk är nilut), nättü vaimõ ja tontõ. Usuti, et ku kiäki säält üüse läbi pruuv minnä, päse ei tä inne kikkalaulu Kivistüst vällä. Noid juttõ saa lukõ kirändüsmuusõumi maa-ammõti kaadiraakõndusõst «Kohapärimus».

SAARÕ EVAR

Lauri Varju: kõgõ suurõmb tunnustus om, ku latsõ ja latsõlatsõ su tüüd edesi veevã

Mitte õnnõ võrokõisi, a ka hulga eestlãisi silmãnãgemist avitas terrãv hoita ja nãil julgõlõ päävã poolõ kaia Võrol sündünü ettevõtõ Pro Optika. Ettevõtõ luuja Lauri Varju om üts noidõ hulgast, kiä saiva timahava presidendi käest avvomãrgi. A miä om Varju jaos elon ja tüün tähtsä?

Kuis lãts nii, et teiti 1990. aastidõ alostusõn Võrol valla prillipoodi?

Ma tüüti 1980. aastidõ lõpun ja 1990. aastidõ alostusõn riigi optigasüstemin ja ku vaban Eestin naksi sündümã edimãdse kooperatiivi ja erã-ettevõtõ, tull' mul kah mõtõ tetã uma firma ja paku Võro inemiisile selget silmãnãgemist ja vahtsit mooduliidsi prilliraamõ, midã tuul aol es olõ saia. Piãmi hindã ettevõtõ sünnpãävãs 1. joulukuud 1991. Sis naksimi Võro poliikliinigu 3. kõrra pääl toimõndama. Inne tuud sai kãütüs polikliinigu fuajeen päivilde mõõmãn prille, mille olli õdaguman kõõgin valmis tennü. Tuul aol oll' mi optigatüükoda kodokõõgin.

Mããnest tüüd om nõudnu Võrol alostanu prillipoodi kujondaminõ suurõs üle-eestilidses ettevõtõs?

Ettevõtõ om kasunu kuigi esihindãst, samm-sammust. Suurõmb kasuminõ nakã päãle sis, ku perreettevõtõga tull' ütten järgmãne põlvkundu, kinkal oll' tahtminõ firma laembas tetã ja Eesti turul kõgõ parõmbas saia.

PAJULA RAIGO / VABARIIGI PRESIDENDI KANTSELEI PILT

Perrefirma Pro Optika asotaja Lauri Varju presidendi käest avvomãrki vasta võtman.

Pro Optika om tunnustõ pereettevõtõ. Kuis om õnnõstunu noorõmbapõlvkunna ettevõtõmisõ manõ ütten haarda?

Tõsõ põlvõ esindãjä, poig Bruno tull' manõ 1993. aastal ja mõni aastak ildamba ka timã naanõ Annemai, kiä parhilla kaes, et raamõ ja päãvãprille valik olnu hãã.

Latsõlatsõ Katriine ja Kristiine omma niisama manõ tulnu kuiki esihindãst. Alostusõn oll' seo nãile suvinõ tüü, a ildamba nakã ala nii miildümã, et jãivãki ettevõtõtohe.

Parhilla om üts latsõlatsõ Pro Optika juht ja tõnõ kand vas-

tust Pro Optika raamadupidãmise kõrranõlõgi iist.

Kimmãle om egã presidendi avvomãrgi saaja tennü elon midãgi vãega hãste. Kuis Ti esi tunnõti, miä om Ti elon kõgõ suurõmb õnnõstuminõ?

Ju sis olõ tennü ummi asju suurõ süãme ja pühãndümise-ga. Seo om mu jaos suur au, et mu elopikkust tüüd om tãhele pantu ja ma olõ presidendi käest säändse tunnustusõ saanu. Olõ vãega tenolik!

Olkõ hãã, andkõ uma tüüelo perrã mõni tarkusõterã,

oppusõsõna, miä avitas elon ja ettevõtõlusõn edesi minnä, vasta pitã.

Tãhtsä om seo, et tiit tüüd, miä sullõ miildüs, ja tiit seod süãmega. Tulõ olla visa ja tsihikimmã, a õnnõ piät kah muidoki olõma. Ja ku sul om õnn, et latsõ ja latsõlatsõ tahtva su alostõdut edesi viiã, sis miä saa olla viil suurõmb tunnustus umalõ tüüle.

Ma olõ vãega õnnõlik, et mu latsõ ja latsõlatsõ saava ja tahtva ettevõtõ edendã ja üteliidsi Eesti inemiisi silmi ja nãgemise iist huult pitã.

Küsse KABUNA KAILE

Mooska rahvas Norramaal sannakãrãjil

VEEROJA EDA JA URMAS
Mooska Savvusanna talo

Norramaal oll' 6.–8. rado-kuud Norra sannarahva (Nor-ges Badstulaug) kãrrãi. Olli-mi küllã kutsudu ja kõnõlimi Vana-Võromaa savvusannakombist, a mi maarahva sannaga kõudetüist tegemiisist kah. Kãrãjä alostusõs pallõldi Edal üldã sannateretüs.

Norra, nigu tõõsõki põhamaa, om olnu põlinõ sannamaa. 15. aastasaal hãõtedi Norrah sanna ja sannaelo. Vahtsõst opiti sanna ehitãmã ja pruukma mõtsasuumlãisi kãest, kiä kutsuti Norra elãmã ja kinkalõ sääi maad anti, ja sakslãisi kãest.

Parhilla kasus Norrah sannu nigu siini sügüse. Viil tosin aastakka tagasi oll' Norrah sannu harvuisi. A no om õnnõ Oslo liina tett inãmb ku kolm-kümmend sanna ummilõ ni turistõlõ. Norra sannaseltsih om 200 osalist, kiä pidãvã sannu ni spaasit. Spaadõh olõva sanna omma Euruupah külãndki üttemuudu, nii Norrah kah. Esimuudu omma avaligu külasanna. Mõnikõrd puuküttega, a inãmbüisi elektrike-resega tsilfokõsõ, vast kümnele sannalidsõlõ mõtõldu sanna. Inãmbüste pidã säänest sanna mõni kamp inemiisi vai sis paiklik umavalitsus.

Nuu vahtsõ sanna omma iks

Kãrãjärahvas sai kãvvü mõtsasuumlãisi muusõumi man savvusannah.

vii (ookeani, fjordi, jõõ vai järve) veereh, kalju pääl. Suuri aknidõ ja ilosa kaetusõga vii vai mãki päãle. Vett sääi sannuh olõ õi, mõskõ saa ei. Sããduse omma Norrah säändse.

Norra sannarahvas otõ kãrãjil ummi juuri ja põlist olõmist. Kuulimi vãega sõbraliidsi, a tuu man ka sügãvit mõtõluisi. Küsüti tõõnõtõõsõ kãest, kas krõpõ massinidõga tett muusiga baariga sann nigu tsirkus, kohe pandas sada tsukõlus-rõivih inemist istma, om iks sann. Kas 10 minõtit ijãkuulõ keresse päãle ja tiranikuga

vehkmist om iks rituaal. Kas Norra sann om võõridõ sannu nãko vai kasus juurist Norra uma põlinõ sannaolõminõ.

Mi Vana-Võromaa tegemiisi savvusannakombidõ alalõhoitmisõs nimmati mitu kõrda. Kãrãjil kõnõldi norra keeleh, a üle interneti saimi jutu hãste umakiilses. Norra sannahõim oll' lämme ja tundsõmi, nigu olõssi kotoh. Kãrrãi oll' vãega hãste tettü – oll' mi jaos kah opimisõ kotussit.

Muidogi kãvemi mitmõh sannah. Savvusanna saimi mõtsasuumlãisi muusõumi

man ütten taloh. Oslo keskli-nah om mitu viipããlset parv-sannu küllã. Kãvemi tuuh suurõh sannatiatrih, koh oll' suur keres, kohe lohviga lõunõt lasti ja diskoriputka oll' keres kõrval. Diskor tãmpsõ krõpõt mussi nii, et kõnõldagi saa es. Tulõ tsãhvsevã ja juttu ni juuki oll' kõvastõ.

A Norra om sannamaa. Kellel om huvvi minnä Norra sannu kaema ja pruuvma, või perã kaia internetist: places.nu/p/norges-badstulaug/.

Mi roitmiisi tugi Eesti Rahva-kultuuri Keskus. Tennãmi vãega!

Üte sõrmusõ lugu

DOLGOŠEVI MARTA

Taa tõtõstõ sündinü luu kõnõl mullõ ütškõrd üts tutva naistõrahvas, nimmami tedä tah luuh näütuses Marias.

Inne tuud, ku Maria Eesthte kolisi, elli tä hulga aastit vällämaal. Määnegi aig oll tä administraator üteh suurõ liina väega suurõh spordiklubih, koh sai pia kõkkõ sporti tetä ja inemiisi käve pääväh tuhandit.

Ütskõrd tull pääle ujomisõ trenni Maria mano üts väega õnnõdu olõmisõga miis. Tä oll piaaigu ikma nakkamisõ veere pääl, ku selet, kuis täl basseini hüpäteh tull abielosõrmus sõrmõst är ja sattõ basseini põhja. Miis ütelf viil, et julgu-ui inämb kodo naasõ manogi minnä.

Maria tahtsõ miist väega avita, a tä tiidse, et hüppämi-se kotusõh om vesi nii sükav, et maa päält olõ-õi midägi nätä, ja ei olõ säänest riista kah, minka saasi sõrmusõ viist vällä õngitsa. Maria tiidse tuud kah, et inemise mälo om nigu om ja miis võisõ tuu sõrmusõ är kaota joba inne hüppämist kah ja kiäki võinu tuu hindäle võtta.

Õnnõs tull naasõlõ miilde, et õdagu tulõ vii all ujojidõ trenn, ja tä lubasi meesterahvalõ, et nä läävä õdagu vii ala ja toova sõrmusõ är, timä

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

tolku sõs hummõgu perrä. Vii all ujoja ollivagi sõrmusõ är toonu.

Miis tennäs Mariat kõgõst süämeest, kinke eski kommi-karbi ja sõrmust sõrmõ pandõh ütelf, et õnnõs kaasa es olõ midägi tähele pandnu. Nii Marial ku mehel oll väega hää miil, et taa lugu õnnõligu lõpu sai.

Kas iks tõtõstõ sai? Paari

kuu peräst, ku oll jäl Maria tüüvahetus, tull sama miis väega vihatsõlõ timä mano ja lubasi kogo spordiklubi koh-tuhe kaivada uma elo är tsurk-misõ peräst. Ku naanõ naas uurma, mis õigõhe nüüd juhtu-nu om, võtsõ miis sõrmusõ ja näüdäs, et sisse omma lõigadu hoobis tõõsõ nime ja kuupäävä ku timäl ja timä naasõl. Ja kõik tuu sõrmusõ võlssi minek olõ-

vat spordiklubi süü.

Maria tiia-s kas ikkõ või naarda. Naas hoobis mehega rahulikult kõnõlõma ja tuu sai esi kah arvo, et olõ-õi spordiklubil tah luuh mää-nestki süüd. A tuu, kuis võõ-ra sõrmusõ suurus täpsehe passõ ja kuis ei miis ega timä naanõ paar kuud es saa arvo, et midägi om võlssi, jäigi mõistatusõs.

Puskariajaminõ pääle sõta

Sõast olle viil mõnõ aasta müüdä. Tuu olle inemiisile väega rassõ aig. Inemiisi, esieränis miihi viidi kinni ja kattõva är, kiäki es tiia, mis näist sai. Naati rahvast Tsiberihe viimä. Umakaitsõ otsõva mõtsamihi takah. Sakõstõ, esieränis üüse käüti elämiisi kontrolmah, kas kedägi varatas.

Esä olle naabri puul ja aiva katõ pääle hindä tarbõs puskarit. Poodiviina olõ-s mink iist

osta. Viina olle vai rohos vaia. Olle ilda õtak, välläh olle püm-me. Ma olli joba sängüh. Vele katõkeske teiva viil lavva takah koolitüüd.

Kõrraga tull tarrõ kolm püssämiist ja kússevä imä käest, koh peremiis om. Imä es tohe üteldä, õt naabri puul. Puskariajaminõ olle väega kõvastõ keelet. Imä võlssõ, õt miis om sugulaisi puul. Kõrraga nakaas välläh vahih olnu soldan rüükmä «Ruki verh!». Esä olle uma puskarikorviga joba kodo tulõmah. Õnnõs

olle pümme ja esä kärke korvi puu taadõ. Tarõh olnu püssä-mehe juusksõva vällä. Esä tuudi tarrõ ja alaõ ülekullõ-minõ. Esä ütelf, õt olle naabri puul juttu ajamah. Katõ mehe vaihõl viidi esä naabri poolõ üle kúsümä. Naabri kinnitivä, õt esä olle sääl.

Kolmas miis jäi immä valv-ma. Lei immä tuu iist, õt tä võlssõ, püssäperäga põrman-duhe pikäle. Esä tuudi tarrõ. Ma olli säitsme-katsa-aastanõ ja väega hirmuh. Ma ei mä-lehtä, midä püssämehe esäga

kõnõliva. Nä olliva väega kufa. Esäle lüüdi kah püssäperäga vasta pääd. Esäl nakaas kõrva mant verd juuskma. Imäl kästi rõivihe panda ja tä viidi mine-mä. Üts püssämiis ütelf tõsõlõ, õt veemi tä küüni taadõ.

Arvssimi, et imä lastas võlssmisõ iist küüni takah maaha. Lätõs tükk aigu ja imä tull tarrõ. Küüni takah olle tedä viil lüüdü ja hoiatõdu, õt tä rohkõmp es võlsisi, sõs lubati kodo. Säändse olliva ao.

PUDERZELLI LINDA

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Vabariigi aastapäävä avvoraha.

Tossu Tilda pajatus

Malaaria

Üts provva oll haigõmajan. Tä naas joba umast hädäst terves saama, tuuperäst oll täl ikäv ja tä lugi mugu raamatit. Noidõ hulgan oll raamat, miä kõnõl inemise tervüest ja haiguisist. Ütekõrraga nõst-sõ tä silmä raamatust üles ja kosf: «Taivakõnõ, mul om malaaria!»

Huuldaja, kiä oll palatilõ jõudnu, püüdse provvat maaha

rahusta. Tä ütelf: «Ajagu-i, olõ-i sul määnestki malaariat.» Asi oll tollõn, et huuldaja tiidse: tuul provval oll kommõ esi-hindäle tõpi löüdä.

A provva es anna alla. Tä võtsõ uma raamadu kätte ja näüdäs huuldajalõ õigõ kotus-sõ kätte: «Kaegõ esi, ma loi õkva taast raamatust, et malaarial olõki-i edimält määndsitki tunnussit!»

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Sõnno vägi

Ma kuuli raadiost, et mi ei saa valli olokõrda, a saami valli ummi mõttit. Sõnno vägi om nii suur, et tuu, millest kõik aig kõnõlõt ja mõtlõt, lätt tõõs. A rassõ om tõistmuudu mõtlõ-da, ku egä päiv kõnõldas raadiost, et elo om halv ja kõik om nii kallis. Sõs ei saa jo inemise tõistmuudu mõtlõda. Ja mõttõ-vägi om nii suur, et nakkaski halvastõ minemä.

Kiä kaes kolmõkümne vai

katõkümne aasta tagotsit «Õnnõ 13» jakõ, sõs sääl kah es kõnõldagi muust ku tollõst, ku kallis kõik om ja ku rassõ om elo. Ja näet, tuu pääle kaemalda olõmi siiaamaalõ vällä jõudnu ja jõvvami viil edesi kah.

Paku vällä ärimõttõ tetä sääne raadiojaam vai telekannal, kon antas inemiisile kimmüst, et olõ-i parhilla elol väega hätä midägi ja edespite saami kah toimõ. Midä inemi-ne usk, sääne elo omgi.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

6 kuud – 10 €,
12 kuud – 20 €,
e-arvõ püsümassuleping 1 € kuun.

tellimine.ee/umaleht,
tel 617 7717.

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli joo-sul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: ESISAISMISPÄIV.

Avvohinna saa SOONÕ ANNI (5) Kärgulast.

Otsi' taast sõnaräbästigust vällä naa' sõna'.
Perräjäänüist tähtist saat teedä' üte rõiva,
midä om hää külmäga sälgä panda'.

ahhun, harak, härmätüs, hepem, ijä, ijätsilk, ja, jopõ, kinnas, külm,
lapju, lumõmiis, nui, om, punnpaap, regi, saan, suusa', tuisik, varblanõ, varõs

S	I	I	M	Õ	M	U	L	U	J	P	A	L	S
V	A	R	B	L	A	N	Õ	K	A	R	A	H	Ü
S	P	U	N	N	P	A	A	P	I	U	N	A	T
Õ	H	S	K	L	I	S	T	Ä	J	I	H	T	Ä
R	K	E	A	K	I	N	N	A	S	H	J	U	M
A	Ü	I	P	A	R	E	G	I	U	K	O	I	R
V	L	J	A	E	N	O	M	N	J	A	P	S	Ä
M	M	Ä	P	S	M	S	U	U	S	A'	Õ	K	H